

ИСТРАЖИВАЧКИ РАД РОДНА РАВНОПРАВНОСТ У ЈЕЗИКУ

Називи занимања у женском роду

Предмет: Српски језик и књижевност
Узорак: ученици 2-1 и 2-2, Гимназија у Врњачкој Бањи
Октобар 2026.

САДРЖАЈ

1. Увод
 2. Предмет, циљ и задаци истраживања
 3. Истраживачка питања и хипотезе
 4. Методологија
 5. Женски називи занимања: творба и употреба
 6. Лингвистичка дебата о родно осетљивом језику
 7. Резултати анкете и анализа
 8. Провера хипотеза
 9. Занимања која имају исти облик за оба пола
 10. Закључак
 11. Литература и извори
- Прилог 1. Анкетни упитник
Прилог 2. Упутство за обраду резултата

1. Увод

Језик је основно средство комуникације и динамичан систем који се развија у сталном додиру са друштвом. Савремене промене у образовању, професионалном животу и друштвеним улогама жена отварају важна лингвистичка и социолошка питања о томе како именујемо људе и њихова занимања. Једно од најактуелнијих питања савремене србистике јесте употреба назива занимања у женском роду, односно **социјалних фемининатива**.

У српском језику одавна су уобичајени и нормативно укореењени облици као што су *учитељица*, *глумица*, *професорка* и *новинарка*. Истовремено, поједини новији облици, који се у јавности појављују у оквиру тежњи за увођењем родно осетљивог језика, знатно су ређи или изазивају различите језичке процене. Расправа о овој теми зато не обухвата само питања творбе и правописне норме, већ покреће дубљу дебату између административних прописа са једне стране, и традиционалне језичке праксе и интуитивног језичког осећаја самих говорника са друге.

Овај истраживачки рад обједињује теоријску анализу доступних лингвистичких материјала са емпиријским резултатима анкете спроведене међу **38 ученика** одељења 2-1 и 2-2 Гимназије у Врњачкој Бањи. Намера рада није да унапред прогласи један став исправним, већ да се кроз научни приступ објективно представе творбени модели, супротстављени аргументи у заједници и стварни ставови млађе генерације говорника према овом језичком феномену.

2. Предмет, циљ и задаци истраживања

Предмет истраживања су називи занимања у женском роду, њихова творба и распрострањеност, као и ставови ученика о прихватљивости ових облика. Циљ истраживања је да се утврди како ученици процењују одабране женске називе занимања, шта им је најважније при избору облика и да ли употребу фемининатива повезују са родном равноправношћу. Задаци истраживања су:

- описати најчешће начине грађења женских назива занимања;
- приказати аргументе из приложеног материјала у прилог и против наметања појединих облика;
- обрадити доступне резултате ученичке анкете;
- упоредити налазе анкете са постављеним хипотезама.

3. Истраживачка питања и хипотезе

Истраживачка питања:

- Којим творбеним средствима се граде називи занимања у женском роду?
- Да ли ученици све женске називе занимања прихватају подједнако?
- Који критеријум ученици сматрају најважнијим при избору назива?
- Како ученици повезују фемининативе са родном равноправношћу?

Хипотезе:

- Х1: Женски називи занимања често се граде суфиксалном творбом од мушких назива.
- Х2: Суфикси -ица и -ка спадају међу најпродуктивније начине грађења женских назива; јављају се и облици на -киња и -иња.
- Х3: Ученици не прихватају све женске називе подједнако; процена зависи од конкретног облика и његове уобичајености.
- Х4: Ставови о женским називима занимања повезани су и са језичким осећајем и са друштвеним питањима.

4. Методологија

У теоријском делу примењена је анализа садржаја два приложена документа: „Занимања“ и „Лингвистичка дебата око родно осетљивог језика“. У емпиријском делу коришћена је анонимна анкета са 6 питања.

Проценат се рачуна као број одговора у категорији подељен бројем важећих одговора и помножен са 100. Проценати за питања рачунати су на основу 38 одговора.

5. Женски називи занимања: творба и употреба

Женски називи занимања често се граде суфиксалном творбом. Међу наведеним суфиксима посебно се истичу -ица и -ка, а јављају се и -киња и -иња. Примери су *певач–певачица, ученик–ученица, професор–професорка, инжењер–инжењерка, кандидат–кандидаткиња и јунак–јунакиња*.

Облици *психолошкиња* и *гинеколошкиња* су присутни у употреби иако се не граде увек по најчешћем творбеном моделу. Примери *деканица* и *деканка* показују да се код конкретне речи могу разликовати творбена могућност, нормативна процена и стварна распрострањеност.

Нису сви облици подједнако уобичајени. Неки су укореењени у свакодневном говору, док други могу бити новији, ређи или стилски обележени. Језичка пракса се мења постепено: облик који је једном делу говорника необичан временом може постати уобичајенији, али то се не може претпоставити за сваки нови облик.

У савременој србистици изведенице женског рода које означавају професионални или друштвени статус називају се **социјални фемининативи**. Истраживање ових облика показује да њихова прихваћеност у говору зависи и од **фонолошких и морфолошких законитости** српског језика. На пример, суфикси -ка и -ица су лако прилагодљиви (нпр. *професорка, лекарака*), док суфикси као што је -киња код одређених основа доводе до тешко изговорљивих сугласничких група на крају речи (нпр. сугласничке групе у облицима *хирушкиња* или *архитектонкиња*).

Ова појава ствара субјективни осећај 'неприродности' код говорника, што објашњава због чега језички систем пружа отпор брзом усвајању појединих облика, без обзира на њихову теоријску творбену могућност.

6. Лингвистичка дебата о родно осетљивом језику

Документ „Лингвистичка дебата око родно осетљивог језика“ који су ученици имали на увид приказује супротстављене ставове. Аргументи су у наставку представљени као ставови из извора, а не као коначна нормативна оцена сваког појединачног облика.

6.1. Аргументи у прилог родно осетљивом језику

- Језичка симетрија: творбене могућности српског језика омогућавају грађење женских назива за многа занимања.
- Семантичка прецизност: у одређеном контексту женски облик може јасније показати да је реч о жени.
- Језик и друштвене промене: шире учешће жена у различитим професијама ствара потребу за именовањем тих улога.
- Видљивост жена: у извору се наводи став да генерички мушки род у неким контекстима може допринети мањој језичкој видљивости жена.

6.2. Аргументи против наметања појединих облика

- Генерички мушки род у традиционалној употреби може имати опште значење.
- Неки нови или мање распрострањени облици могу одређеном броју говорника звучати необично.
- У појединим конструкцијама двоструко именовање може утицати на дужину текста и граматичко слагање.
- У извору се заступа став да се језичке промене стабилизују кроз употребу говорника, а не само прописивањем.

6.3. Примери спорних или мање уобичајених облика

У приложеном документу разматрају се примери *купац/купкиња, сведок/сведокиња, возач/возачица, тренерка, пилотка, хируршкиња/хирургкиња* и *епидемиолошкиња*. Они су наведени као примери који могу изазвати недоумице у погледу значења, творбе или прихваћености. Овај рад их не проглашава аутоматски ни исправним ни неисправним.

6.4. Нормативни статус и функционални стилови

Расправа унутар српске лингвистичке заједнице често се ослања на званичне приручнике и граматике. Према званичној *Нормативној граматичи српског језика*

(аутора П. Пипера и И. Клајна), истиче се да су многи женски облици попут *докторка*, *професорка* или *шефица* ушли у широку употребу у свакодневном говору и јавној комуникацији. Међутим, с друге стране, лингвистичка норма традиционално напомиње да се у строго научном и административном стилу (као што су званични закони, дипломе и формулари) генерички мушки род и даље користи као неутралан начин за означавање звања и функција. Дебата је стога подељена између уставно-правних иницијатива које кроз посебне *Приручнике за употребу родно осетљивог језика* захтевају обавезно и паралелно увођење женских облика у све сфере, и става одређених језичких институција (попут Одбора за стандардизацију српског језика) које сматрају да се језик не сме мењати административним декретима већ спонтаним развојем кроз праксу изворних говорника.

7. Резултати анкете и анализа

7.1. Питање 1 – назив за занимање адвоката

Одговор	Број	Проценат од 38
А – користио/ла бих женски облик	1	2,6%
Б – користио/ла бих мушки облик и када је реч о жени	1	2,6%
В – оба су ми прихватљива	34	89,7%
Г – облик ми звучи необично	2	5,1%

Према забележеним одговорима, највећи број ученика прихвата оба понуђена облика. Ипак, мали проценат ученика (5,1%) изразио је експлицитно одбојност према понуђеним фемининативима (адвокатица/адвокаткиња) кроз одговор Г, што најављује резултате из питања 4, где већина ученика наводи да им поједини новији облици звуче неприродно

7.2. Питање 2 – посебан назив у женском роду

Одговор	Број	Проценат (N=38)
Да	28	73,7%
Не	1	2,6%
Нисам сигуран/на	9	23,7%

Већина ученика који су одговорили на питање сматра да жене треба именовати посебним називом у женском роду. Девет ученика није сигурно у свој став.

7.3. Питање 3 – да ли неки женски називи звуче неприродно

Одговор	Број	Проценат (N=38)
Да	28	73,7%
Не	10	26,3%

Већина ученика наводи да им неки женски називи занимања звуче неприродно. То не значи да одбацују све фемининативе, већ да процена може зависити од конкретне речи. Међу примерима су психолошкиња, деканка, докторка, теолошкиња и адвокаткиња.

7.4. Питање 4 – најважнији критеријум при избору облика

Одговор	Број	Проценат (N=38)
А – најчешћа употреба	1	2,6%
Б – граматичка правилност	7	18,4%
В – природност / како звучи	22	57,9%
Г – јасно се види да је реч о жени	0	0%
Д – не размишљај о томе	8	21,1%

Највише ученика истиче природност облика као најважнији критеријум. Граматичка правилност је на другом месту, док осам ученика наводи да о избору облика не размишља посебно.

7.5. Питање 5 – повезаност са родном равноправношћу

Одговор	Број	Проценат (N=38)
Да	2	5,3%
Не	0	0%
Делимично	28	73,7%
Не знам	8	21,1%

Највећи број ученика сматра да је употреба женских назива занимања делимично повезана са родном равноправношћу. Осам ученика није сигурно, а ниједан није изабрао одговор „не“.

7.6. Питање 6 – природни и необични називи

Међу природним облицима могу се уочити примери које су ученици навели: учитељица, професорка, директорка, глумица, васпитачица, наставница и куvariца. Међу облицима означеним као необични могу се препознати примери попут: дрвосечица, астронауткиња, хирушкиња, пилоткиња и тренерка. Одговори на ово питање представљају лични језички осећај ученика; сами по себи не представљају нормативну процену облика.

8. Провера хипотеза

Хипотеза	Налаз и емпиријски показатељи	Процена хипотезе
Х1: Женски називи занимања често се граде суфиксалном творбом од мушких назива.	Теоријском анализом приложеног материјала „Занимања” потврђено је да се облици изводе суфиксима од мушке основе (нпр. <i>певач</i> → <i>певачица</i> , <i>професор</i> → <i>професорка</i>). Анкета је мерила ставове, а не језичку структуру.	Подржана (на основу теоријског дела рада)
Х2: Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> спадају међу најпродуктивније начине грађења; јављају се и облици на <i>-киња</i> и <i>-иња</i> .	Изворни материјал потврђује високу продуктивност суфикса <i>-ица</i> и <i>-ка</i> . Пошто подаци за питања 1–11 нису били доступни за квантитативну обраду, ова тврдња у емпиријском смислу остаје на нивоу претпоставке из извора.	Није могуће коначно проверити (у емпиријском делу)
Х3: Ученици не прихватају све женске називе подједнако; процена зависи од конкретног облика и његове уобичајености.	Налази анкете директно подржавају ову тврдњу: чак 73,7% ученика (28 од 38) изјавило је да им поједини женски називи звуче неприродно (нпр. <i>хирушкиња</i> , <i>дрвосечица</i>), док традиционалне облике (нпр. <i>учитељица</i> , <i>професорка</i>) прихватају без отпора.	Потпуно потврђена
Х4: Ставови о женским називима занимања повезани су и са језичким осећајем и са друштвеним питањима.	Највећи број испитаника (57,9%) истиче субјективни језички осећај (природност) као кључни критеријум за избор облика. Истовремено, велика већина од 73,7% препознаје да ово питање има „делимичну” везу са друштвеним контекстом, односно родном равноправношћу.	Потпуно потврђена

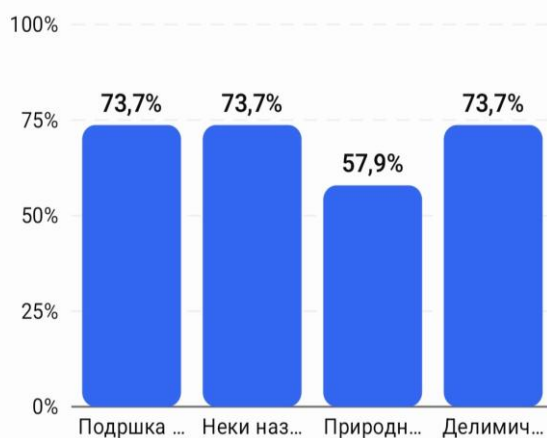
Хипотезе о творби заснивају се првенствено на теоријским изворима. Анкета мери ставове ученика, а не нормативну исправност речи.

Кључни резултати анкете

Удео ученика у процентима (N = 38)

Кључни резултати анкете

Проценат одговора на четири питања.

Напомена: за свако од приказаних питања забележено је 38 одговора. Дијаграм приказује проценте, заокружене на једну децималу.

Графикон 1. Ставови ученика о називима занимања у женском роду и њиховој повезаности са родном равноправношћу

9. Занимања која имају исти облик за оба пола (Двородне именице)

Постоје занимања код којих је **реч идентична и за мушкарце и за жене**. Пол се у реченици препознаје само по пратећим речима: **Модел** (каже се и за мушкарца и за жену; облик „моделкиња” се сматра колоквијалним/ жаргонским) (нпр. „она је успешан модел” или „он је познати модел”). **Крупије** (делилац карата у казину – облик је исти за оба пола). **Кустос** (иако се понегде јавља „кустоскиња”, у пракси се за жену веома често задржава облик *кустос*). [

9.1. Занимања где супротни род мења значење речи (Језичке заминке)

Код неких традиционалних занимања, мушки и женски облик постоје, али означавају потпуно различите ствари или друштвене статусе, па их је тешко користити као директне парњаке: **Бабица** (медицински радник који помаже при порођају) – Ова реч је искључиво у женском роду. Мушкарац који ради овај посао званично је струковни акушерски техничар, јер израз „бабац” или „бабица” у мушком роду не постоји за професију. **Секретар / Секретарица** – Иако су граматички пар, у пракси су дуго имали различита значења. *Секретар* је често означавао високу функцију (нпр. државни секретар, секретар удружења), док је *секретарица* означавала административног помоћника. Данас се за високу функцију жене користи израз секретарка. **Генерал / Генералица** – *Генерал* је војни чин. Израз *генералица* традиционално у српском народу не означава жену војсковођу, већ **генералову супругу**. Због тога се данас у војсци за жену са тим чином тражи прецизнији израз попут *жена генерал* или *генералка*.

9. 2. Речи које се завршавају на -а, а мушког су рода

Постоје речи које се граматички мењају као именице женског рода (завршавају се на -а), али означавају мушкарце. За њих се не праве посебни женски облици јер природно покривају оба пола у изговору: **Судија** (Каже се и *он је судија* и *она је судија*. Израз „судијица” има умањено или погрдно значење). **Дипломата** (Важи за оба пола, нема потребе за обликом „дипломаткиња”). **Вођа** (каже се и *он је вођа* и *она је вођа*).

10. Закључак

Истраживање показује да питање назива занимања у женском роду није могуће свести на једноставно прихватање или одбацавање родно осетљивог језика. Теоријски извори описују творбене могућности српског језика и различите аргументе у расправи: потребу за прецизношћу и видљивошћу жена, али и значај природности, уобичајености и језичке економије.

У доступним анкетним резултатима већина ученика подржава посебно именовање жена у женском роду, али истовремено већина наводи да им неки облици звуче неприродно. Најчешће изабран критеријум при избору назива јесте природност. Већина испитаника повезује употребу женских назива са родном равноправношћу делимично. Ови налази описују ставове испитаних ученика, а не свих средњошколаца и не представљају нормативни суд о српском језику.

Истраживање јасно указује на расцеп између административно-правних тежњи за увођењем родно осетљивог језика и стварног језичког осећаја изворних говорника у средњошколском узрасту. Док начелна подршка видљивости жена постоји, говорна пракса детерминисана је критеријумом еуфоничности (природности звука), што имплицира да ће процес пуне интеграције појединих фемининатива у српски језик бити постепен и условљен живом употребом, а не декретима.

11. Литература и извори

1. Одбор за стандардизацију српског језика. (2018). *О родној равноправности* (Одлука бр. 1). Одлуке и саопштења Одбора за стандардизацију српског језика. Преузето са званичне интернет странице Одбора за стандардизацију српског језика.

2. Пипер, П., & Клајн, И. (2015). *Нормативна граматика српског језика* (измењено и допуњено издање). Нови Сад: Матица српска. (Користи се као теоријски основ за Поглавље 6.4)

3. Приложени материјал „Занимања“ (2026). Наставни материјал коришћен у оквиру пројектне наставе из предмета Српски језик и књижевност. Гимназија, Врњачка Бања.

4. Приложени материјал „Лингвистичка дебата око родно осетљивог језика“ (2026). Наставни извор за анализу садржаја

5. Сопствено истраживање (Октобар, 2026). *Анонимна анкета о ставовима према називима занимања у женском роду*. Сprovedена међу ученицима одељења 2-1 и 2-2 (N = 38), Гимназија, Врњачка Бања.

ПРИЛОГ 1. АНКЕТНИ УПИТНИК

Анкета је анонимна и користи се за потребе истраживачког рада „Родна равноправност у језику: називи занимања у женском роду“.

За питање 1 – означи један одговор: А – користио/ла бих женски облик; Б – користио/ла бих мушки облик и када је реч о жени; В – оба су ми прихватљива; Г – облик ми звучи необично.

Професор – професорка А / Б / В / Г

Лекар – лекарка А / Б / В / Г

Новинар – новинарка А / Б / В / Г

Глумац – глумица А / Б / В / Г

Певач – певачица А / Б / В / Г

Инжењер – инжењерка А / Б / В / Г

Психолог – психолошкиња А / Б / В / Г

Фотограф – фотографкиња А / Б / В / Г

Кандидат – кандидаткиња А / Б / В / Г

Декан – деканица/деканка А / Б / В / Г

Министар – министарка А / Б / В / Г

Адвокат – адвокатица/адвокаткиња А / Б / В / Г

За питање 2 - Да ли жена која обавља занимање треба да буде именована посебним називом у женском роду? ДА / НЕ / НИСАМ СИГУРАН/НА

За питање 3 - Да ли ти неки женски називи занимања звуче неприродно? ДА / НЕ. Ако да, наведи пример: _____

За питање 4 - Шта ти је најважније при избору облика? А) најчешћа употреба; Б) граматичка правилност; В) природност; Г) јасно се види да је реч о жени; Д) не размишљам о томе.

За питање 5 - Да ли употреба женских назива занимања има везе са родном равноправношћу? ДА / НЕ / ДЕЛИМИЧНО / НЕ ЗНАМ

За питање 6 - Наведи један природан и један необичан женски назив занимања. Природан: _____ Необичан: _____

ПРИЛОГ 2. УПУТСТВО ЗА ОБРАДУ РЕЗУЛТАТА

- Анкета је анонимна; не уносити имена ученика.
- За питање 1– користити кодове А, Б, В и Г.
- Проценат се рачуна: број одговора у категорији ÷ број важећих одговора × 100.